



ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1953





Η ΑΛΩΣΙΣ ΚΑΙ Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΡΤΥΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΣ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Α' Η ΑΛΩΣΙΣ

Ἡ ἀναδρομὴ εἰς τὰς μεγάλας ἐπετε-
λους καὶ ἡ προβολὴ τῶν μεγάλων ἡρώϊκων
μαρφῶν δὲν εἶναι μόνον σκόπιμος, χάριν
τῆς παιδαγωγήσεως τῶν νεωτέρων, ἀλλ'
εἶναι καὶ εὐσεβὲς καθήκον πρὸς τὴν ἀλή-
θειαν καὶ τὴν Ἱστορίαν. Οἰαδήποτε σημε-
ρινὴ πολιτικὴ σκοπιμότης (σεβαστὴ ἀπὸ
ἡμᾶς τοὺς νομοταγεῖς κατὰ τὰ ἄλλα πο-
λίτας), δὲν ἀρκεῖ διὰ ν' ἀμαυρώσῃ τὴν δό-
ξαν τῶν ἡρώων καὶ τὴν ἀγιότητα τῶν μαρ-
τύρων. Γράφοντες ἄλλωστε ὅ,τι γράφομεν
δὲν καινοτομοῦμεν, ἀλλ' ἀπλῶς συνειδητο-
ποιοῦμεν ὅσα τὸ ἔθνος ὁλόκληρον καὶ ἐν
συνεχείᾳ πιστεύει καὶ ὑπὸ μορφὴν θρύλων
ἢ διηγήσεων, μὲ τὸν πόθον τοῦ ὀνείρου
καὶ μὲ τὴν χάριν τῆς νοσταλγίας ἐτραγού-
δησε καὶ διεβίβασεν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Πεντακόσια ἔτη καὶ ἡ συγκίνησίς μας
εἶναι ἀμείωτος, ὁ πόθος μας ἀνεξάντλη-
τος καὶ ἡ ψυχὴ μας ζέουσα, ἡ καρδία μας
συνεχομένη ὅσον καὶ τοῦ Πανελληνίου κατ'
ἐκείνην τὴν ἀποφράδα ἡμέραν. Ὁ ροῦς
τῆς Ἱστορίας διέδραμε ταχύς, ἐκ τῶν κά-
τω εἰς τὰ ἄνω ἀγαγὼν ἰλὺν καὶ βόρβορον
τοῦ ποταμοῦ τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν χρό-
νον. Βασίλεια κατεποντίσθησαν, πόλεις
ἀνεσκάφησαν καὶ ἐξέλιπον, κράτη ἀνεδύ-
θησαν, λαοὶ ἐδοξάσθησαν, νέαις χώρες ἀνε-
καλύφθησαν εἰς τὴν παγκόσμιον σφαῖραν
καὶ λαοὶ ἑγχρωμοὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν
προσπάθειαν τῆς προόδου καὶ τῆς ἀνορ-
θώσεως. Ἡ ἐπιστῆμη ἠπλώθη, ὥς ὀκτά-
πους περισφίγγων διὰ τῶν πλοκάμων τῆς
γνώσεως. Ἡ τεχνικὴ κατέψυξεν ὡς σιδηρο-
παγὲς κόνιαμα τὸν ἐπιχαρίτως κυμαινό-
μενον κόσμον. Ἡ βία ἐπολλαπλασιάσθη, ὁ
νόμος κατέστη ἰσχυρότερος, ἡ παιδεία ἠ-
πλώθη καὶ ἐξεχυδαίσθη, ἡ τέχνη ἐχωρίσθη
ἀπὸ τὴν αἴσθησιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Ἡ
Κων)λις αὕτῃ δὲν εἶναι πλέον τὸ γλυκὺ
τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Βοσπόρου ἀγλαΐ-
σπα, τὸ ἄστυ τοῦ μεσαιῶνος, τὸ δε-
σποζόμενον ἀπὸ τὸν θεόκτιστον οὐρανὸν

τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ λαμπρυνόμε-
νον ἀπὸ τὰ ἱερὰ παλάτια, τοὺς θόλους,
τὰ ἀνάκτορα, τὰ τείχη τῶν αὐτοκρατό-
ρων, τὴν χλιδὴν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸ φῶς
τῆς Δύσεως. Ἡ ὄψις τῆς πόλεως ἡλλοιώ-
θη, οἱ ναοὶ τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι μόνις ὀ-
ρατοί, χθαμαλοί, πτωχοὶ καὶ ἀπέριττοι. Ἡ
Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι,
αἱ περίφημοι μοναὶ τῆς βασιλευούσης, ἡ
τῶν Στουδίου, τῆς Χώρας, τῆς Πέτρας, αἱ
Βλαχέρναι ἢ ἠπειρώθησαν ἢ μετεβλήθησαν
εἰς τεμένη καὶ ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς τῶν χώ-
ρους ἀφηρέθησαν τοῦ ἐνανθρωπήσαντος
Θεοῦ ἢ εἰκῶν καὶ τὸ σύμβολον. Τοὺς στε-
νοὺς δρόμους καὶ τὰς ἀνηφορικὰς καμπὰς
τῶν συνοικιῶν κατακαλύπτει πλέον ἡ ἀ-
νατολικὴ γλῶσσα καὶ ἡ μουσουλμανικὴ
ἰαχὴ. Ἀγωνιζόμενον, ἐλπίζον, ὑπομένον ἐν
καρτερίᾳ, διασώζεται τὸ ἑλληνικὸν στοι-
χεῖον τὸ ὁποῖον πάλαι ποτὲ ἦτο τὸ ἅπαν
τῆς Πόλεως, χθὲς ἀκόμη ἦτο ἡ ζωὴ καὶ
τὸ κίνητρον. Ἡ Κων)λις τῶν συγγραφέων,
τῶν βιβλίων, τῆς παραδόσεως ζῇ εἰς τὰς
ψυχὰς μας περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐναπο-
μείναςαν παρὰ τὰ μνημεῖα ἔμψυχον κίνη-
σιν. Ὅ,τι ὑπῆρξεν ἐκεῖ Χριστιανικὸν καὶ
Ἑλληνικὸν ἐπεσκιάσθη ἀπὸ τεράστια τε-
μένη καὶ ἐνοθεύθη ἀπὸ τῆς τύρβης τῆς Ἀ-
νατολῆς καὶ τῶν μιναρέδων τὴν ὀξυτάτην
ἀνάτασιν. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιο-
λόγος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἀναιρεθέντες ζοῦν
ἀκόμη εἰς τὴν ἀλλάξασαν ὄνομα Πόλιν, εἰς
τὴν δουλωθεῖσαν καὶ στενάξασαν καὶ βα-
φείσαν διὰ τοῦ αἱματός των γῆν. Δὲν ὑ-
πάρχει δι' αὐτοὺς τάφος, οὔτε κανδήλα
καίει εἰς τὸ μνήμα τῶν τῶ ἀγνοούμενον.
Ἀνώνυμα τὰ σκηνώματα τῶν ἀγίων τού-
των τῆς πίστεως συνανεμείχθησαν μετὰ
τῶν σφαγέντων στρατιωτῶν, τῶν καταπα-
τηθέντων πολιτῶν, τῶν ἀσέμων (ἐὰν ὑπῆρ-
ξέ τις εἰς τὸσον διάσημον πόλιν ἄσημος!
καὶ ἐτάφησαν τὸν μέχρι τῆς κοινῆς Ἀνα-
στάσεως ὑπνώσαντες θάνατον, τὸν θάνα-

τον τὸν πρῶτον τῆς σωματικῆς φθορᾶς. Ὁ χώρος τοῦ μαρτυρίου εἶναι γυμνός καὶ ἔρημος, τόπος ὅπου μόνον ἐρείπια καὶ ἄγονος γῆ καὶ ἀμάρτυροι λίθοι καὶ βωβὴ ἡσυχία κρατεῖ. Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἐτάφησαν καὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν συνείδησιν. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐτόλμησεν ὑπὸ τὸ πέλμα καὶ τὴν βίαν τοῦ κατακτητοῦ, νὰ ὑψώσῃ αὐτοὺς εἰς τιμῆς ἁγίων ὑποκείμενα, μάρτυρας αὐτοὺς τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, ὑπερασπιστὰς ἀγιωτάτους καὶ θαύματουργούς. Ναὸς δὲν ἐκτίσθη ἐπ' ὀνόματι των, εἰκόνες των δὲν ἱστορήθησαν καὶ αἱ πρεσβεῖαι των παρὰ τῷ Κυρίῳ δὲν ἀνεζητήθησαν ἄχρι σήμερον. Ὁ φόβος ἐκάλυψε καὶ ἐν τούτῳ τὸν πόθον. Ἐν τούτοις ἡγιάσθησαν διὰ τῆς γραπτῆς καὶ ἀγράφτου παραδόσεως, διὰ τοῦ λόγου. Πρὸ αὐτῶν ἀπεκαλύφθησαν, καὶ μετὰ δέους καὶ σεβασμοῦ ἔστησαν οἱ σύγχρονοι τῶν τυχῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τραγωδοί, οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἀλώσεως οἱ τε προσωπικοὶ αὐτῶν ἐχθροὶ καὶ οἱ φίλοι. Καὶ ὁ ἀνώνυμος λαὸς ἐπῆρε τὴν δόξαν των μὲ τὸ τραγούδι του καὶ ἔψαλλε τὰ πάθη των καὶ ἐδοξολόγησε τὴν θυσίαν των καὶ προέβαλεν αὐτὴν ἐλπίδα καὶ παρηγορίαν, εὐαγγέλιον καὶ ἀπώτερας ἀναστάσεως μήνυμα, ἐγκαρτερήσεως καὶ ἀντιστάσεως παρότρυνσιν πρὸς τοὺς δουλεύοντας Ἕλληνας. Ἔτσι ἀναψεν ἡ ἱερὰ κανδήλα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, ἠδύρνησαν οἱ βωμοὶ εἰς τῶν ὁποίων τὰς κρύπτας ἐτοποθετήθησαν τὰ μυρίζοντα τῶν μαρτύρων πνευματικὰ ὀσπᾶ, ὑψώθησαν οἱ θόλοι καὶ ἐξετάθησαν οἱ ναοὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐδοξολογήθη αὐτῶν τὸ μαρτύριον.

Νὰ διηγηθῶμεν ἐδῶ πῶς συνέβη ἡ καταστροφή; Νὰ ἐπαναλάβωμεν τῶν ἱστορικῶν τὰς πληροφορίες; τὰς προόδους τῶν μουσουλμάνων εἰς τὴν Ἀσίαν πρῶτον, τὴν Εὐρώπην ὕστερον, τὴν περὶ τὴν βασιλεύουσαν χώραν ὕστατον; Νὰ ζωγραφίσωμεν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἄλλοτε ποτὲ ἰσχυροῦ κράτους, τὴν ἔλλειψιν πόρων, τὴν ἐπιβουλὴν τῶν Φράγκων, τὴν ἐκκλησιαστικὴν διαίρεσιν, τὸ μεταξὺ δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν ρήγμα, τὴν βεβαιότητα τῶν κατοίκων ὅτι τὰ τεῖχη τῆς θεοσώστου Πόλεως ἦσαν ἀπόρθητα; τὸ θράσος τοῦ Πορθητοῦ, τὴν δύναμιν μεθ' ἧς ἐπῆρχετο, τὴν βίαν τὴν ὁποῖαν ἐνεσάρκωνε, τὸν πλοῦτον τὸν ὁποῖον διέθετε, τὸν φανατισμὸν τῶν ἀκολουθούντων αὐτὸν καὶ προσδοκόντων πλουσίαν τὴν λείαν εἰς ἀνθρώπους καὶ κινητὰ πράγματα; Νὰ διεκτραγωδήσωμεν τὸ ἀσήμαντον τῆς βοηθείας τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολὴν (καὶ ἀντὶ ποίων μεγάλων ἀνταλλαγμάτων!) καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν παροίκων τοῦ Γαλατᾶ: Νὰ μνημονεύσωμεν ἀκόμη τὴν ἀδιαφορίαν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπεσώρευον ἐν ἡμέραις κρίσεως πλοῦτη καὶ ἐνετρώφον εἰς ἡδονάς, καθ' ὃν χρόνον ὁ σκώληξ ἔτρωγε τὴν ρίζαν τῆς ὑπο-

στάσεως τοῦ Γένους; Ὑστερον νὰ κατέλθωμεν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς μάχης, εἰς τὸν ναυτικὸν ἀποκλεισμόν, εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν τευχῶν; Νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν γενναῖον Ἰουστινιάνην καὶ τοὺς Γενοατοχίους στρατιώτας του; τὴν Κερκόπορταν τέλος καὶ τὴν μοιραίαν ἐξ ἀπροσεξίας ἀνοδὸν τῶν Τούρκων εἰς τὰ τεῖχη; Τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τοῦ πολεμάρχου-βασιλέως, τὸν ὕστατον λόγον « λ ὕ π η ς ἄ ξ ι ο ν » διὰ τοῦ ὁποῦ ἐζήτησεν ὅπως ἑλληνικὸν ξίφος ἀποτάμῃ τὴν ἱερὰν του κεφαλὴν, διὰ τὰ μὴ μολυνθῇ ἀπὸ τῶν βαρβάρων τὸ φάσγανον; Τὴν τύχην τῆς συγκλήτου, τῶν ἀρχόντων, τῶν κληρικῶν, τῶν μοναζόντων, τῶν μοναζουσῶν, τοῦ πλήθους, τοῦ λαοῦ τοῦ συγκεντρωθέντος εἰς τὴν Ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν καὶ ἀναμένοντος τὴν ὑστάτην στιγμὴν τὴν διὰ θαύματος σωτηρίαν του; Τὴν δεινотάτην σφαγὴν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν βελήλωσιν τῶν ἱερῶν, τὴν καταπάτησιν τῶν μοναστηρίων, τὸν κατακερματισμὸν τῶν ἁγίων εἰκόνων, τὰς ἀσελγεῖς πράξεις κατὰ τῆς νεότητος τὴν ὁποῖαν οὐδὲ ὁ ἥλιος δὲν ἔβλεπε καὶ μόνον αἰμητρικαὶ χεῖρες ἐψηλάφουν; Τοὺς ἐκπατρισμούς, τὰς πωλήσεις εἰς τὰ σκλάβοπάζαρα τῆς Ἀνατολῆς, τὰ βασανιστήρια; Τὴν ἀπώλειαν τῶν θησαυρῶν, τῶν βιβλιοθηκῶν τὴν διάλυσιν, τῶν κωδίκων τὴν διασκορπισμὸν καὶ ἐμπορείαν, τῶν ἱερῶν χώρων τὴν καταπάτησιν; Μία καὶ μόνη λέξις δύναται νὰ χαρακτηρίσῃ ταῦτα πάντα. Ἡ Κων)λις δ ο ρ υ ᾶ λ ω τ ο ς ὑπέκυψεν, ἐδούλευσεν. Καὶ μία πάλιν λέξις εἶναι τὸ παρήγορον ἀντιστήκωμα τοσαύτης φρίκης καὶ ἐρημώσεως: Ἡ ε ὕ ψ υ χ ι ᾶ.

Διότι οἱ προπάτορές μας, καὶ μάλιστα οἱ ἰθύνοντες τὸ Κράτος, ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς συγκλήτου ἠδύναντο βεβαίως νὰ παραδώσουν εἰς τὸν Πορθητὴν τὴν Πόλιν ἀμαχητὶ καὶ ν' ἀποτρέψουν τὸν ἰδιὸν των θάνατον καὶ τῶν ὑπηκόων των τὴν σκληρὰν μεταχείρισιν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἠσθάνοντο ὅτι δὲν ἦσαν μόνοι. Πρὸς αὐτοὺς ἠτένιζεν ὄχι μόνον ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή, γαλουχουμένη ἀπὸ ἐλπίδας ταχείας ἀποτινάξεως τοῦ ἐπιβληθέντος αὐτῇ ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ Χριστιανικὴ Δύσις, προμαχὼν τῆς ὁποίας ἔμμενεν ἡ περίβλεπτος καὶ ἀεσκήτης Πόλις. Καὶ πέραν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἀπέβλεπον πρὸς τοὺς ἀρνηθέντας εἰς τὸν Μωάμεθ τὸν Β' τὴν εἴσοδον οἱ τε νεκροὶ καὶ οἱ ζῶντες. Ὅσοι εἶχον ἤδη πέσει ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ Ἀγαρηνοῦ καὶ τοῦ Μουσουλμάνου ἀπὸ τοὺς ἐν Ἀμορίῳ ἀγιασθέντας μέχρι τοῦ Μαΐου ἐκείνου τῆς συντελείας. Καὶ οἱ ζῶντες, ὅσοι ἔμελλον, δυνάμει θείᾳ, νὰ συνεχίσουν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους τὴν βλάστησιν καὶ νὰ ἐπιτύχουν ἐν καιρῷ τοῦ σαπέντος καρποῦ τὴν βλαστοφορίαν. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ Συγκλήτῳ ἀπήντησεν: «Τὸ

δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὐτ' ἐμὸν ἐστὶ οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἔδωκαν ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἱστορίας του καὶ μετὰ αὐτὴν κατὰ φύρῳσαν τὴν δυνατότητα νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τοὺς χρόνους μας ἀνάλογον ΟΧΙ πρὸς σιδηροφράκτους ἐπιδρομεῖς καὶ κατακτητάς.

Αὐτῶν τῶν ἀγίων ἀνδρῶν τὴν μνήμην

ἐορτάζομεν σήμερον. Ἐὰν τὸ μῦρον μετὰ τὴν εὐωδίαν τὴν ὁποῖαν ἀναδίδουν τὰ ὁστὰ τῶν ἀγίων καὶ τῶν μαρτύρων, πιστοποιῇ τὴν ὁσιότητα καὶ προάγῃ ἡμᾶς εἰς τὴν τιμὴν τῶν νεκρῶν, τὸ πνευματικὸν μῦρον τὸ ὁποῖον ἀναδίδεται ἐκ τῆς μεγάλης ἡρωϊκῆς πράξεως τοῦ ὑπὲρ τῆς Ἀγίας Πίστεως ἡμῶν καὶ τοῦ Ἔθνους θυσιασθέντων αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχόντων, λαϊκῶν καὶ στρατιωτῶν, κατακαλύπτει τὴν πνευματικὴν μας ἱστορίαν καὶ μυρίζει μετὰ τῆς ἰδεατῆς ἀνόξεως τὴν εὐωδίαν τὴν ἐπιμνημόσυνον προσευχὴν τὴν ὁποῖαν ἀναπέμπομεν πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεόν.

Β' Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Θέλω ἐδῶ τώρα νὰ συναγάγω μερικὰς μαρτυρίας περὶ τοῦ Κωνστ. Παλαιολόγου, ἀπὸ τὰς ὁποίας φαίνεται ἡ ἐκτίμησις τῶν συγχρόνων του πρὸς τὸ ἦθος του, πρὸς τὴν προσωπικότητά του καὶ πρὸς τὸ μαρτύριόν του. Καὶ νὰ ἀποδείξω ὅτι ὁ «ἅγιος» βασιλεὺς — κάθε αὐτοκράτωρ εἰς τὸ Βυζάντιον ἦτο καὶ ἅγιος ἐφ' ὅσον ἔζη — ἐθεωρήθη ἀπὸ τὴν συνείδησιν τοῦ Ἔθνους καὶ ΜΑΡΤΥΣ, δηλ. μάρτυς θυσιασθεὶς ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Πίστεως.

Αἱ μαρτυρίαι αὗται εἶναι ποικίλαι. Προέρχονται ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ φίλους. Ὁ μελετῶν τὰ κείμενα τῶν τεσσάρων ἱστοριογράφων τῆς Ἀλώσεως τὰ ὁποῖα ἐξέδωκα ἀντιλαμβάνεται ὅτι μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν ὑπάρχουν διαφοραὶ θεμελιώδεις. Ὁ Δοῦκας προέρχεται ἀπὸ οἰκογένειαν ἐχθρικὴν πρὸς τὸν Παλαιολόγον, ὁ Κριτόβουλος γράφει χάριν τοῦ Μωάμεθ Β' τὴν Ἱστορίαν του, ὁ Χαλκοκονδύλης ζῇ εἰς ἄλλον εὐρωπαϊκὸν ἀνθρωπιστικὸν κόσμον, ὁ δὲ Σφραντζῆς τέλος εἶναι τοῦ ἀμέσου αὐλικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν τούτοις ὅλοι εἶναι πλήρεις σεβασμοῦ πρὸς τὸ πρόσωπόν του, πρὸς τὴν πλήρη ἐπιγνώσεως πρᾶξιν τῆς θυσίας του, πρὸς τὸ μαρτύριόν του. Ὁ Σφραντζῆς μάλιστα καλεῖ τοῦτον καὶ μάρτυρα. Εἰς τὸ μικρὸν Χρονικὸν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου λέγει «ἐν ᾗ ὥρᾳ καὶ ἀλώσει τῆς Πόλεως καὶ ὁ μακαρίτης αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς κύρ Κωνσταντῖνος σκωτῶθεις ἀπέθανεν (=ἐφονεύθη)... Ἦν δὲ ἡ πᾶσα ζωὴ αὐτοῦ διὰ τοῦ μακαρίτου βασιλέως ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ χρόνοι μθ' (49) καὶ μῆνες γ' (3) καὶ ἡμέραι κ' (20)». Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸ Μέγα Χρονικόν, ὅπου ἡ φράσις εἶναι ἐπηυξημένη.

Ὁ δὲ Κριτόβουλος εἰς τὸ περαιτέρω ἀναδημοσιευόμενον ἀπόσπασμα θαυμάζει τὸν Κωνσταντῖνον ὡς προτιμήσαντα ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς Πόλεως παρά νὰ ἴδῃ αὐτὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του καὶ διὰ

ἐπεὶ δὴ ἡδύνατο νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως τὸν ἐπαρακαλοῦσαν πολλοί, καὶ δὲν τὸ ἐπραξεν. Τοῦτο βεβαίως δεικνύει συνειδητὴν θυσίαν.

Ὁ Δοῦκας πάλιν, αὐτὸς ὁ παραδοὺς τὴν μνημειώδη ἀπάντησιν τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὸν Μωάμεθ, ζητήσαντα τὴν παράδοσιν τῆς Πόλεως: «κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῶν ψυχῶν ἡμῶν», παρέδωκε καὶ τὴν ὑστάτην φράσιν τὴν ὁποῖαν ὁ μάρτυς βασιλεὺς ἀπηύθυνεν ὀλίγον πρὶν πέση: «οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ;» Χριστιανὸν ἠθέλην, Εὐρωπαῖον ἢ Ἑλληνα ἀδιάφορον, ὁ προμαχήσας ὑπὲρ τοῦ Χριστιανικοῦ Κόσμου, νὰ τοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι, διὰ νὰ μὴ μισθῇ ἀπὸ τὰς χεῖρας ἀβαπτίστου Ἀσιάτου ἢ κατασπιλώσαντος τὸ βάπτισμα ἐξωμότου.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κάλλιστος, σύγχρονος τῆς Ἀλώσεως λόγιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἐπιμνημόσυνον «Μονωδίαν» τῆς Πόλεως, λέγει περὶ τοῦ Κωνσταντίνου: «Ποῦ μὲν ὁ θεϊότατος βασιλεὺς, ὁξύτερον μὲν Θεμιστοκλέους ὀρῶν, ἥδιον δὲ τοῦ Νέστορος ὀμιλῶν, σωφρονέστερον δὲ Κύρου, δικαιότερος δὲ Ραδαμάνθυος, ἀνδρειότερος δὲ Ἡρακλέους;» (Νέος Ἑλληνομνήμων 5, 1908, σ. 206, 21 ἐξ.). Οὕτω συνδέει τὸν Κωνσταντῖνον ὅχι μόνον μετὰ μυθικὸν πρόσωπον ὡς ὁ Κρῆς Ραδάμανθυς, ὁ δικάζων ἐν Ἄδου τοὺς νεκρούς, καὶ ὁ σώφρων Πέρσης Κύρος, ἀλλὰ μετὰ αὐτὸν τὸν γλυκολάλητον ὀμηρικὸν Νέστορα καὶ τὸν ὑπερασπιστὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀπέναντι τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος Θεμιστοκλέα!

Καὶ ἀνώνυμος συγγραφεὺς «μονωδίας» ἐπὶ τῇ ἀλώσει, ἀναλογιζόμενος τὰς τελευταίας στιγμὰς καὶ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Παλαιολόγου, ἀλλὰ καὶ τὸν μόρον τοῦ δυστυχοῦς ἀνθρώπου, ἔγραψεν: «Ὡ συμφορᾶς ἀπαραμυθήτου, ὦ δυστυχήματος μη-

δεμίαν ἐπιδεχομένου ὑπερβολήν. Ὡς ξίφος ἐκείνου, ὃ χειρὸς παλαμναίας τὸ ξίφος ὠθοῦσης, ὅφ' οὗ ὁ πιστῶς βασιλεύων τρωθεὶς ἔπεσεν, ὁ τῷ πολιοῦχῳ (δηλ. Κωνσταντίνῳ τῷ Μεγάλῳ) ἐπώνυμος, ὁ πολλῶν βασιλέων ἀπόγονος, ὁ μηδενὸς τῶν τῆς βασιλείας ἀπολαύσας καλῶν πλήν αὐτῆς τῆς προσηγορίας (δηλ. τοῦ τίτλου), ὁ τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων ἐαυτῷ συναναίρεθεισαν ἐνθάψας» (Νέος Ἑλληγν., Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 245, 17 ἐξ.).

Ἡ ἱερότης, τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου τοῦ βασιλέως εἰς τὸν Κωνσταντῖνον δὲν συναπέθανον μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κων/λεως καὶ τὸν ἰδιὸν τοῦ θάνατον. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀπέρχεται τοῦ κόσμου τούτου ἐστερημένος τῆς πορφύρας, τοῦ σκήπτρου, τοῦ στέμματος καὶ τῆς ἀρχῆς, ἡ ἱερότης αὕτη καὶ τὸ ἀπαραβίαστον καθολικεύονται, γίνονται ἀγιότης καὶ λατρεία. Ὁ Κωνσταντῖνος θεωρεῖται, ὡς εἶναι, μάρτυς, ὁ πρῶτος τῆς δουλείας ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ! Ἡ δόξα του δὲν εἶναι δόξα κοσμικοῦ ἀρχόντος, ὁ φωτιστέφανος ποὺ τὸν περιβάλλει δὲν ἔχει τὴν λάμψιν του ἀπὸ τοὺς πολυτίμους λίθους τοῦ καθαιρεθέντος στέμματος. Τὸ ὁρθόδοξον Ἔθνος, παρορῶν τὴν πρὸς στιγμὴν ταλάντευσιν τοῦ μάρτυρος εἰς τὸ δογματικὸν ζήτημα (χάριν πολιτικοῦ ὑπολογισμοῦ), εἶδεν εἰς τὴν πρᾶξιν του τὴν θυσίαν. Καὶ τῆς θυσίας ἀμνὸν ἄμωμον τὸν τελευταῖον Αὐτοκράτορα, νὰ πληρώνη μετὰ τὸ ἰδιὸν τοῦ αἵματος ἀμαρτίας καὶ τὰ ἀνομήματα, ν' ἀνοίγῃ τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐλπίδος. Δὲν θέλω ἐδῶ νὰ ἐπικαλεσθῶ τοὺς θρύλους, τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἀναφο-

ρὰν εἰς δημῶδη ἄσματα ποὺ εὗρεν ὁ τελευταῖος πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος. Ἐλπίζω ὅτι αὐτὴν τὴν ἔρευναν κάμνει ἄλλος συνάδελφος εἰδικώτερος, προσεγγίζων ἡμᾶς πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ Λαοῦ, αἰσθανομένου τὸ μέγεθος τῆς λεβεντιάς καὶ τῆς ἀγιότητος τῆς μνημονευομένης θυσίας. Αἱ ἐν συνεχείᾳ συλλεγεῖσαι μαρτυρίαι, προερχόμεναι ἀπὸ ἀνθρώπους διαφόρων αἰώνων καὶ τόπων, λογιωτέρους τῶν ποιητῶν τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων, δεικνύουν ἕνα Κωνσταντῖνον ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ καὶ ΑΓΙΟΝ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ δουλεύοντος Ἑθνους. Τὸ ἐκ τῆς Μονῆς Πάτμου προερχόμενον κείμενον μᾶς παρουσιάζει τὸν βασιλέα ζῶντα καὶ ἐτοιμαζόμενον ὡς πρὸς ἱεροτελεστείαν διὰ τὴν σφαγὴν, ἀμνὸν ἄμωμον, συνομιλοῦντα μετὰ τὴν Θεοτόκον, τὴν ἄλλοτε διὰ τὸ Βυζάντιον Ὑπέρμαχον Στρατηγόν, τῶρα δὲ ἀνίσχυρον νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τῆς Θείας Βουλῆς τὰ κελεύσματα περὶ ἀπωλείας τῆς Πόλεως. Ἡ Θεοτόκος στερεῖ τὸν Μάρτυρα ἀπὸ τῆς βασιλείας τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἀφήνει ν' ἀποθάνῃ ἀπελπισ. Διότι τὸ σκήπτρον καὶ τὸ στέμμα θὰ φυλαχθοῦν διὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἑθνικῆς Ἀναστάσεως. Οὕτω θὰ ἐπέλθῃ μὲν ὁ καθαρμός, ἀλλὰ τὸ Ἔθνος θὰ τραφῇ μετὰ τὴν ἐλπίδα—τὴν ὁποῖαν ζῶμεν τῶρα ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον ὡς πραγματικότητα—ὅτι τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας θὰ δοθοῦν ἐν καιρῷ εἰς ἀξιόους διαδόχους τοῦ Μάρτυρος καὶ Ἀγίου Βασιλέως. Οὕτως ἱερὰ ὑπῆρξεν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἑθνους τοῦ Κωνσταντίνου ἡ μνήμη!

Γ' ΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ

1

Γ. Σφραντζῆς, Chronicon Minus' (Τωμαδάκης, Οἱ Συγγρ. τῆς Ἀλώσεως σ. 167). Ἦν δὲ ἡ πᾶσα ζωὴ αὐτοῦ δὴ τοῦ μακαρίου βασιλέως καὶ μάρτυρος χρόνος μὲ καὶ μῆνες γ' καὶ ἡμέραι κ'...

2

Γ. Σφραντζῆς, Chronicon Majus (Τωμαδάκης, Οἱ Συγγρ. τῆς Ἀλώσεως σ. 196.) Ἦν δὲ πᾶσα ἡ ζωὴ τοῦ αἰοδίου ἐν βασιλεύσει καὶ γαληνοτάτῳ καὶ μάρτυρος τούτου χρόνοι τεσσαράκοντα ἐννέα...

3

Μιχ. Κριτόβουλος Ἰμβριος, Ἱστορία (Τωμαδάκης, Ἐνθ. ἀνωτ, σ. 131). . . . ὑπὲρ τε τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἀρχομένων καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν αἰρούμενος, ὅς γε τὸν ἐπικείμενον τῇ Πόλει προφανῇ κίνδυνον ὁρῶν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ δυνάμενος αὐτὸν ἀπῶσαι καὶ πολοῦς ἔχων τοὺς πρὸς τοῦ-

το παρακαλοῦντας, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἴλετο τὸ ξυναποθανεῖν τῇ πατρίδι τε καὶ τοῖς ἀρχομένοις, μᾶλλον δὲ καὶ προαποθανεῖν αὐτός, ὥπως μὴ ταύτην τε ἀλοῦσαν ἐπίδοι...

4

(ἐκ διαφόρων κωδίκων, ἐκδιδομένων ὑπὸ Σπ. Δάμπρου, Ν Ε 5,1908, σσ. 261-262). Κωνσταντῖνος τῶν Παλαιολόγων ὁ ὕστερος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ Πορφυρογέννητος, μόνος ὢν δεσπότης ἀπάσης τῆς Πελοποννήσου, ὁ πληρέστατος ἀπάντων τῶν χαρίτων καὶ μετὰ θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ κύρ Ἰωάννου εἰς τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἀναχθεὶς ἔτος δ', μῆνας δ', ἡμέρας κ'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν ἔτει Σ' ἔξα' (6961=1453) Ἰνδικτιῶνος α', ἡμέρᾳ Τρίτῃ, ὥρα πρώτη τῆς ἡμέρας, ἐάλω παρὰ τῶν ἀπίστων ἑσθρῶν τῆς Ἀγαρ ἡ περιώνυμος καὶ χριστῶνυμος πόλις, καὶ ἐγένετο δορυάλωτος ἡ πρὶν βασιλὶς πασῶν τῶν πόλεων. Οἱμοι,

οἱμοι! Ὅς καὶ ἀπεκτάνθη τότε παρ' αὐτῶν ἐν τῇ γενομένῃ χαλάστρᾳ αὐτός τε καὶ πάντες οἱ λογάδες σχεδόν, καὶ ἐκομίσαστο τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, μὴ θελήσας προδοῦναι τοῖς ἀνόμοις τὰ βασιλεια, μήτε μὴ θελήσας τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν, δυνατοῦ ὄντος.

5

Κώδιξ Ἰβήρων 382 (XV αἰ.) φ. 964^α
(Σ. Λάμπρος, Βραχέα Χρονικά, Ἀθ. 1932-1933, σ. 18).

Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μακαρίτης καὶ μάρτυρας κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος... ἐσκοτώθη εἰς τὴν Πόλιν με τοὺς ἄρχοντας τοὺς μεγάλους καὶ ἐνδόξους· τὸ ὁποῖον ἂν ἤθελεν θελήσει, ὡς καθὼς τοῦ ἔλεγαν οἱ ἄρχοντες, ἐγλύτωνεν ἅμῃ ἀπέθαναν εἰς τὸ σπαθίτους, ὡς περ ἄνδρες καὶ μάρτυρες, ὡς ἂν Χριστιανοὶ ὅπου ἦσαν εἰς τὴν Πατρίδα τους, εἰς τὴν Πόλιν.

6

Κώδιξ Ἰβήρων 388 φ. 40^β (XVI αἰ.)
(Σ. Λάμπρος, Βραχέα Χρονικά σ. 54)
«...καὶ ἀνηρέθη ὁ ἅγιος μάρτυς καὶ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος σὺν πολλοῖς ἄρχουσι».

7

Τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον κείμενον ἔχω ἐξ ἀντιγράφου τὸ ὁποῖον μοῦ ἀπέστειλεν ἔκ Πάτμου ὁ πνευματικὸς πατήρ Ιερομόναχος κύριος Ἀμφιλόχιος Μακρῆς. Μολονότι δὲν εἶδον τὸν κώδικα ὁ ἴδιος, προσεπάθησα νὰ δώσω τὸ κείμενον καθαρὸν.

Τὸ κείμενον τοῦτο περιέχεται εἰς τὸν κώδικα 287 τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τῆς ἐλευθέρας σήμερον Πάτμου. Ὁ κώδιξ οὗτος (περιγραφεῖς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Σακκελίωνος, Πατμιακῆ Βιβλιοθήκη, Ἀθ. 1890 σ. 148) ἐγράφη τῷ 1630 ὑπὸ τινος Μελετίου. Περιέχει τρίτον κατὰ σειράν ἔργον «Ἱστορίαν τῶν Ὀθωμανῶν βασιλέων ἀπὸ Ὀσμάνου Α' μέχρι Σελίμου τοῦ Β', ἐν ᾗ περιλαμβάνει καὶ Ἱστορίαν τῶν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Ὁ Σακκελίων ἐσημείωσεν: «Ἔστι δὲ τοῦτο ἐν φράσει χυδαία»!

Τὸ δημοσιευόμενον ἀπόσπασμα ὁμιλεῖ τὸσον περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Πόλεως, περὶ τῆς ὁποίας ζωηρότατα πράγματα ἔγραψαν ὁ Δοῦκας καὶ ὁ Κριτόβουλος, ὅσον καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς τύχης τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπέκυψεν εἰς τὸ «θέλημα Θεοῦ ἢ Πόλιν νὰ τουρκέσῃ», πρόσταγμα διαβιβασθὲν δι' αὐτῆς τῆς Προστατρίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Θεοτόκου, τῆς ὡς Βλαχαιρνωτίσεως ἰδίᾳ προστάτιδος τῆς βασιλευούσης.

Τὸ ἀπὸ τῆς φράσεως «Νὰ εἰπῶ

καὶ ἐγὼ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ Δαυὶδ» τμῆμα ἐδημοσιεύθη ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀειμν. Σπυρίδωνος Λάμπρου («Νέος Ἑλληνομνήμων» 5, 1908, σσ. 248-50) ἐκ δύο διαφόρων κωδίκων (Παρισινοῦ καὶ Ἀθηναϊκοῦ) κριτικῶς. Τὸ παρ' ἡμῶν ὅμως ἐκδιδόμενον πατμιακὸν κείμενον διαφέρει εἰς ἄρκετὰ σημεία, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ σημειώσῃ τις παραβάλλον αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι.

«...ἀπὸ τὰ τόσα τὰ κορμιά τῶν ἐσφαγμένων ἀνθρώπων, ὅπου ἦτον γεμάτες αἱ πόρτες τῆς Χαρσοῦς καὶ τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ ἕως τὰς καμάρας αὐτῶν» καὶ τὸ τόσον πλῆθος ἦτον σφαγμένον τῶν Χριστιανῶν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐμποροῦσαν νὰ ἐβγάλουν τὰ κούρση καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὅπου ἐπῆραν μόνον τοὺς ἔδεναν μετὰ τὰ σχοινία καὶ τοὺς ἐκατέβαζαν ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως.

Τοιοιουτρόπως ἐγένεν ὁ ἀφανισμὸς τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐν ἔτει 578 ζ', ἀπὸ δὲ Χριστοῦ γεννήσεως 1579, μηνὶ Μαΐῳ θ', ἡμέρᾳ τρίτῃ.

Καὶ οὕτως εἶναι γεγραμμένον ὅτι ὁ πρῶτος βασιλεὺς ὅπου ἔκτισεν τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἦτο Κωνσταντῖνος υἱὸς Ἑλένης καὶ ὁ ὕστερος βασιλεὺς ἦτο Κωνσταντῖνος υἱὸς Ἑλένης.

Καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην ὅπου ἐπάρθη ἡ Πόλις ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ἐγένεν σκότος εἰς ὅλον τὸν κόσμον· καὶ μὴ βάλη τινὰς εἰς τὸν νοῦν του ὅτι ἦτον ἐκλειψὶς τοῦ ἡλίου, ἀμὴ τοῦτο ἦτο σημεῖον παρὰ Θεοῦ, διὰ νὰ ἐγνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅλος ὅτι ἡ Βασιλεύουσα τῶν πόλεων παρεδόθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τουρκῶν! Ὡς τῆς μακροθυμίας Σου, Δέσποτα Παντοκράτορ, πῶς ἐβάσταξες τοῦτο! Λοιπὸν τίς νὰ μὴν κλαύσῃ καὶ νὰ μὴν θρηνήσῃ τὸν ἀφανισμὸν ταύτης τῆς περιφήμου Πόλεως, τῆς κυρίας πασῶν τῶν πόλεων; Ποία καρδιά νὰ εἶναι τὸσον λιθίνη καὶ νὰ μὴν λάβῃ πίκραν διὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην; Καί, ὦ τῆς δυστυχίας! Ἦτον νὰ θρηνῇ τινὰς καὶ νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ὀδύρεται καὶ νὰ τύπῃ τὸ στῆθος του καὶ νὰ ἀνασπᾷ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του βλέποντας τοὺς Τούρκους ὅπου ἄρπαζαν τὰ σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων καὶ ἐκαταπατοῦσαν τὰς ἀγίας εἰκόνας, καὶ ἄρπαζαν τὰς καλογρὰς — τῶν ἀρχόντων τὰς θυγατέρας τὰς σεμνές, τὰς ἐνάρετες, τὰς εὐγενικές —, ὅπου ἄφηκαν πάντα τὸν κόσμον, δόξαν καὶ πλοῦτον καὶ ἔλαβαν τὸ θεῖον καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα καὶ ἀφιερῶθησαν τῷ Θεῷ, τὰς ἔσερναν δεμένες ἀπὸ τὸν Φόρον καὶ ἔκαμαν μετὰ τὰς στανικῶς τὴν ἀμαρτίαν. Ὁμοίως καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς τοὺς ἔσερναν δεμένους ὡς καταδίκους.

Καὶ ποῖος δύναται νὰ γράψῃ καταλεπτῶς τὴν συμφορὰν ἐκείνην τῆς θεϊκῆς ὀργῆς ὅπου ἐγένεν τότε εἰς τὴν ταλαί-

πῶρον Κωνσταντινούπολιν; Καὶ λέγω δὲ «φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος». Ἐβλεπες τότε τῶν βασιλέων τὰ μνήματα ὅπου τὰ ἀνοίγαν θαρροῦντα ὅτι εἶναι βιδὸς καὶ εὗρισκαν μόνον τὰ κόκκαλα ξηρά καὶ τὰ ἔρριχναν ἔξω καὶ τὰ ἐκαταπατοῦσαν! Νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ τὸν λόγον τοῦ θείου Δαυὶδ θρηνῶντας τὴν Ἱερουσαλήμ. «Ὁ Θεὸς ἔλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἁγίόν σου, ἔθεντο ὡς ὀπωροφυλάκιον, ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν δαίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς»!

Πῶς οὖν τὸ ἐκατεδέχθη ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Λόγου κτισθεῖσα Σοφία νὰ γίνῃ μαδὸς τῶν Ἰσμηλιτῶν; «Φρίξον, ἡλίε, στέναξον, ἡ γῆ, καὶ κλονουμένη βόησον Ἀκατάληπτε Κύριε, δόξα σοι».

Ὁ δὲ ἐλεεινὸς βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, καθὼς ἐμβῆκαν οἱ Τούρκοι τὸ μέρος τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ, ἐπερπατοῦσεν ἀπὸ τὰ τείχη καὶ ἔβλεπεν διὰ τοὺς ἐχθρούς, εἶχε δὲ μετ' αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας. Καὶ πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος ἦτον ἕνας ναὸς τῆς Παναγίας καὶ θεωρεῖ ὁ βασιλεὺς μίαν βασίλισσα ὅπου ἔρχετον ἀπὸ ἔξω με πολλοὺς εὐνούχους καὶ ἐμπῆκε μέσα εἰς τὸν ναόν. Ὑπῆγεν οὖν ὁ βασιλεὺς με τοὺς ἄρχοντας νὰ ἰδῶσι τὴν βασίλισσαν, ἡ δὲ βασίλισσα ἀνοίξε τὴν ὥραιαν Πύλην καὶ ἐμπῆκε μέσα καὶ ἐκάθησεν εἰς τὸ ἱερὸν σύνθρονον καὶ ἔδειξε σχῆμα λυπητικόν. Τότε ἀνοίξε τὸ ὑπεράγιον στόμα αὐτῆς καὶ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα. «Ἀφόντις μοῦ ἐπαράδωκαν ταύτην τὴν ταλαίπωρον Πόλιν, πολλὰς φορές τὴν ἐγλύτωσα ἀπὸ ὀργῆς θεϊκῆς. Ἀλλὰ καὶ τώρα ἐπαρακάλεσα τὸν Υἱόν μου καὶ Θεόν. Καὶ ὁμῶς ἐγίνεν ἀποφασίς ὅτι νὰ παραδοθῇτε εἰς χεῖρας τῶν ἀλλοτρίων, διότι αἱ ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ ἀναψαν τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ λοιπόν, ἄφες τὸ στέμμα τῆς βασιλείας ἐδῶ νὰ τὸ

φυλάγω, ἕως εὐδοκήσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἔλθῃ ἄλλος νὰ τὸ παραλάβῃ. Καὶ ἐσὺ ὕπαγε νὰ ἀποθάνῃς, ὅτι ἔτσι ὥρισεν ὁ Θεός».

Καὶ ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς ἐγίνε' περίλυπος καὶ ἔβγαλε τὸ στέμμα τῆς βασιλείας καὶ τὸ σκῆπτρον ὅπου ἐβαστοῦσεν εἰς τὸ χέρι, καὶ ἔβαλεν ἐπάνω εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν καὶ ἐστάθη δακρύων καὶ εἶπεν. «ὦ Δέσποινά μου, ἐπειδὴ διὰ τὰς ἁμαρτίας μου ἐξεγυμνώθην καὶ τὴν τιμὴν τῆς βασιλείας καὶ χάνω καὶ τὴν ζωὴν, ἰδοὺ παραδίδω τὴν ψυχὴν μου εἰς χεῖρας σου, καθὼς σοῦ ἐπαράδωκα καὶ τὸ στέμμα τῆς βασιλείας». Τότε ἀπεκρίθη ἡ Κυρία τῶν Ἀγγέλων. «Ὁ Θεὸς νὰ ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν σου μετὰ τῶν ἀγίων αὐτοῦ». Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔβαλε μετάνοιαν καὶ ἐπῆγε νὰ φιλήσῃ τὸ γόνυ αὐτῆς. Ἐκείνη ἔγινε ἄφαντος μετὰ τῶν εὐνούχων, οἱ ὅποιοι ἦσαν Ἅγιοι Ἀγγελοι, ἀλλὰ οὐδὲ τὸ στέμμα οὐδὲ τὸ σκῆπτρον τῆς βασιλείας ἦτον ἐκεῖ ὅπου τὸ ἄφησεν διότι τὸ ἐπῆρεν ἡ Κυρία Θεοτόκος νὰ τὸ φυλάγῃ ἕως νὰ γένῃ ἔλεος εἰς τὸ ταλαίπωρον γένος τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν.

Τότε ὁ βασιλεὺς ἐβγήκε γεγυμνωμένος τῆς βασιλείας καὶ ὑπῆγεν μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ ἔβλεπε τὰ τείχη διὰ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ ἐκεῖ ἐσυναντήθη με μερικοὺς Τούρκους καὶ δώσας πόλεμον μετ' αὐτῶν ἐνίκηθη καὶ ἔκοψαν αὐτὸν ὁμοῦ καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ.

Ὑστερον, ὡς ἐπάρθη ἡ Πόλις, ἐγίνε ζήτησις διὰ τὸν βασιλέα ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, διότι ἐφοβοῦταν νὰ μὴ φύγῃ καὶ ὑπάγῃ εἰς τὴν Φραγκίαν καὶ λάβῃ βοήθειαν καὶ ἔλθῃ καὶ τὸν πολεμήσῃ. Ὅμως κάποιοι ἄνθρωποι ἠῶραν τὴν κεφαλὴν του, ἤφεραν εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ ἐγνώρισαν αὐτὴν ὁ ἄρχων ὁ Μάμαλης καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες. Καὶ πληροφορηθεὶς ὁ Σουλτάνος ἐχάρη μεγάλως.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας τοῦ Ἀθηνεῖο Πανεπιστημίου

